

SJÄLVSTYRELSEPOLITISKA NÄMNDENS YTTRANDE

Landskapsstyrelsens redogörelse till självstyrelsepolitiska nämnden

1995-96

nr 1

SB 1994-95

SAMMANFATTNING

Landskapsstyrelsens förslag

Landskapsstyrelsen har till självstyrelsepolitiska nämnden överlämnat den i 32 § lagtingsordningen föreskrivna redogörelsen till självstyrelsepolitiska nämnden för tiden 1.11.1994-31.10.1995.

Nämndens förslag

Nämnden föreslår att lagtinget meddelar landskapsstyrelsen till kännedom de synpunkter som framförs i yttrandet.

NÄMNDENS SYNPUNKTER

Åland och Europeiska unionen

Landskapsstyrelsen behandlar i redogörelsen olika aspekter på medlemskapet i Europeiska unionen som trädde i kraft den 1 januari 1995. Nämnden finner att landskapsstyrelsen under året vidtagit ett omfattande arbete för att utveckla administrativa rutiner, bevaka landskapets intressen i EU-processen, uppgöra de program och planer som krävs för att erhålla stöd ur EU:s fonder samt för att knyta och upprätthålla nödvändiga kontakter såväl till riksmyndigheterna som till EU:s organ. Nämnden konstaterar samtidigt att många frågor i anslutning till medlemskapet fortfarande är öppna eller kräver fortsatt utveckling.

I samband med Finlands anslutning till Europeiska unionen företogs ändringar i självstyrelselagen som ger landskapsstyrelsen möjligheter att delta i den nationella beredningen av EU-ärenden. Ett av Finlands mandat i EU:s regionkommitté har förbehållits en åländsk representant. I och med att representanterna i regionkommittén har personliga ersättare har i praktiken två företrädare för Åland kunnat medverka i regionkommitténs och dess olika utskotts arbete. Däremot är frågan om landskapets representation i Europaparlamentet fortfarande olöst. Nämnden konstaterar att regeringen i princip erkänt det berättigade i kraven på åländsk representation i Europaparlamentet genom att deklarerat att förhandlingar om en 17:e plats i parlamentet för Finland omedelbart skall inledas. Denna plats skulle då vara reserverad för landskapet Åland (RP 297 och 351/1994). Nämnden utgår från att landskapsstyrelsen fortsätter sina

ansträngningar i syfte att lösa frågan om Ålands representation i Europaparlamentet.

Av redogörelsen framgår att EU-kommissionen uppenbarligen inte är beredd att medge några undantag från tillämpningen av den skattegräns mellan Åland och det övriga EU-området som följer av bestämmelserna i Ålandsprotokollet i Finlands anslutningsavtal med EU. Nämnden har informerats om det arbete som pågår för att dels bringa den nationella lagstiftningen i samklang med Ålandsprotokollets bestämmelser och EU:s gällande direktiv, dels åstadkomma sådana förenklade förfaranden som så långt som möjligt undanröjer menliga konsekvenser av skattegränsen för handelsutbytet. Enligt nämndens åsikt bör de regler som tillämpas i det ekonomiska utbytet mellan Åland och övriga EU vara så enkla som möjligt och likadana i förhållande till alla parter.

Talmanskonferensen drog våren 1995 upp vissa riktlinjer för samspelet mellan landskapsstyrelsen och lagtinget i EU-ärenden. Enligt riktlinjerna bör landskapsstyrelsen underrätta lagtinget om frågor som gäller samarbetet i EU och som landskapsstyrelsen fått del av då ärendet rör frågor som faller inom lagtingets behörighet. Samråd skulle dock inte behöva äga rum om ärendet till sin karaktär är sådant att landskapsstyrelsen bedömer samrådet som obehövligt. Finns särskilda politiska orsaker för samråd bör sådant ordnas. I första hand skall vederbörande specialutskott utnyttjas som samrådsorgan men då ärendet inte hänför sig till något specialutskotts verksamhetsområde, om det är av övergripande natur eller har en utpräglat politisk natur skall samråd äga rum i ett särskilt samrådsorgan, till vilket hör lagtingets presidium och en representant för varje lagtingsgrupp.

Nämnden konstaterar att antalet ärenden, där samråd hittills ägt rum, varit ytterst få. Talmanskonferensen anförde i sin utredning att samråd inte skulle behöva äga rum då ärendena är sådana att landskapsstyrelsen bedömer samråd vara obehövligt. Detta kunde enligt talmanskonferensens åsikt vara fallet t.ex. vad avser förslag av utpräglat tekniskt innehåll, sådana rättsakter som hittills behandlats som blankettlagstiftning i lagtinget, mindre ändringar av redan gällande rättsakter eller dylikt.

Av de förteckningar över aktuella EU-ärenden som landskapsstyrelsen uppgjort och som lagtinget fått del av förefaller det som om ärenden av denna typ kraftigt dominerar. Nämnden vill likväl understryka betydelsen av ett utvecklat samråd mellan landskapsstyrelsen och lagtinget i vitala politiska frågor inom EU-samarbetet som gäller viktiga samhällsförändringar. Nämnden vill dessutom fästa vikt vid att såväl förhands- som efterhandsdiskussioner förekommer med lagtinget i de fall där lantrådet deltar i sammanträden med regeringens EU-ministerutskott.

Som framgår av redogörelsen har landskapsstyrelsen förstärkt sin organisation med tanke

på de utökade arbetsuppgifter medlemskapet i EU medför. Vid kansliavdelningen har inrättats en EU-byrå för att koordinera EU-ärendenas handläggning. Tillfälliga medarbetare har anställts vid några andra enheter med särskild uppgift att sköta till EU-medlemskapet hörande ärenden. Landskapsstyrelsen har dessutom tillsatt en specialrådgivare som är placerad vid Finlands ständiga representation i Bryssel. Det är enligt nämndens åsikt viktigt att landskapsstyrelsen via sin EU-organisation ständigt strävar till att ur det stora ärendeflödet urskilja för Åland betydelsefulla ärenden. Detta förutsätter även att landskapsstyrelsen följer med verksamheten och ger förvaltningen nödvändiga riktlinjer.

Nämnden vill slutligen peka på att landskapsstyrelsen i sitt meddelande nr 3/1994-95 berört målsättningar och medel för Ålands politik inför EU:s regeringskonferens. Inför och under regeringskonferensen, som beräknas pågå åren 1996-1997, är det väsentligt att landskapsstyrelsen kontinuerligt utreder och analyserar verkningarna av planerna på att utveckla unionen, dels för det åländska samhället och dels för Ålands särskilda status som självstyrkt och demilitariserat område. Detta gäller inte minst i fråga om EMU-samarbetet och säkerhetspolitiken. Också här vill nämnden peka på vikten av samråd mellan landskapsstyrelsen och lagtinget.

Ålands demilitarisering och neutralisering

Enheter ur marinen besökte under berättelseperioden Åland sammanlagt 33 gånger vilket utgör en viss minskning jämfört med de närmast föregående åren. Marinledningen hade inför sommaren 1995 efter diskussioner med landskapsstyrelsen meddelat sin avsikt att inte förlägga några besök av örlogsfartyg inom Ålandszonen under tidsperioden 18.6-8.8.1995. Landskapets representanter har vid olika tillfällen betonat vikten av att en synlig militär närvaro sammanfaller dåligt med landskapets betydelse som ett populärt mål för båttureturer och annat friluftsliv och att marinen därför borde undvika att dirigera sina fartyg till åländska vatten under den mest intensiva turistsäsongen. Nämnden noterar med tillfredsställelse att sjöstridskrafternas verksamhetsplan för år 1995 tillmötesgick dessa önskemål men konstaterar samtidigt att örlogsfartyg ändå vid två tillfällen anlöpt Åland under den aktuella perioden. Nämnden utgår från att landskapsstyrelsen vid sina kontakter med marinen framför åsikten att s.k. inspektionsbesök i åländska vatten helt undviks under sommaren.

Nämnden har tagit del av det brev som staben för Åbo och Björneborgs militärlän i augusti 1995 sände till samtliga åländska män som under året fyllde 18 år. I brevet hänvisas till självstyrelselagens bestämmelser om att den som åtnjuter åländsk hembygdsrätt är befriad från värnplikt. Samtidigt redogör staben för möjligheterna att fullgöra frivillig militärtjänst och ger anvisningar om hur närmare information i så fall erhålls. Enligt nämndens åsikt finns det orsak för landskapsstyrelsen att vid kontakter

med försvarsministeriet eller försvarsledningen klargöra att sådana informationskampanjer inte står i samklang med landskapets syn på Ålands demilitariserade status och den befrielse från värnplikt som självstyrelselagen föreskriver.

Nämnden konstaterar i sammanhanget att civiltjänstgöring vid institutioner på Åland i några fall anordnats för värnpliktiga som är bosatta på Åland eller har anknytning till landskapet. Nämnden ser inget hinder för att dessa möjligheter ytterligare utvecklas och vill samtidigt uppmärksamma att det i anslutning till värnpliktsuppbåden ges entydig och tillräcklig information om rätten för värnpliktiga att fullgöra civiltjänst.

Gränsbevakningen och sjöbevakningen

Landskapsstyrelsen nämner kortfattat i redogörelsen att antalet avvisade utläningar minskat betydligt sedan transiteringsmöjlighet införts vid hamnterminalerna i Mariehamn. Nämnden har i tidigare sammanhang uttalat sin oro över att gränsbevakningens resurser omdisponerats till förmån för egentlig gränsbevakning vilket i viss mån skett på bekostnad av bl.a. sjöräddningsuppgifterna. Passkontrollen i hamnterminalerna handhas numera av gränsbevakningens personal. Nämnden vill understryka betydelsen av att passgranskningen i ett turistlandskap som Åland sköts så smidigt som möjligt och att det kan finnas skäl att överväga om passkontrollen borde återföras till polisen. Nämnden noterar också att samarbetet inom EU syftar till en fri rörlighet för personer inom unionen. Den helt övervägande delen av alla inresande till Åland kommer från EU-området. Också ur denna synvinkel finns det orsak att gräns- och passkontrollen på Åland sköts smidigt.

Östersjösamarbetet

Landskapsstyrelsen redogör för några av de samarbetsprojekt som bedrivs mellan länder eller områden runt Östersjön och i vilka landskapsstyrelsen tar del. Nämnden konstaterar att samarbetsprojekten berör många olikartade angelägenheter. Några är av statlig eller regional karaktär medan andra mera gäller frågor som handläggs på kommunal nivå. Vissa av samarbetsprojekten förutsätter kontakter och beslut på politisk nivå medan andra i huvudsak är ett samarbete mellan tjänstemän.

Utöver vad landskapsstyrelsen nämner i redogörelsen noterar nämnden att Nordiska rådet från och med ingången av år 1996 förändrat sin organisation bl.a. så att rådet numera har endast tre utskott. Ett av dessa utskott är närområdesutskottet som skall ha hand om frågor som är gemensamma för Norden å ena sidan samt de baltiska länderna och övriga Östersjöstater å andra sidan.

Nämnden konstaterar att landskapsstyrelsen knappast torde ha resurser att medverka i alla de olika samarbetsprojekt som bedrivs runt Östersjön. Hänsyn måste tas till den

betydelse de olika frågorna har för landskapet. Nämnden emotser därför att landskapsstyrelsen kartlägger, utvärderar och prioriterar de olika samarbetsformerna i syfte att koncentrera resurserna där de får största effekt. När detta gjorts finns det orsak för landskapsstyrelsen att på lämpligt sätt föra en dialog med lagtinget i saken.

Övriga ärenden

Landskapsstyrelsen hänvisar i redogörelsen till den s.k. Lundbergkommitténs rapport och inväntar självstyrelsepolitiska nämndens syn på det fortsatta arbetet på de områden som Lundbergkommitténs uppdrag omfattat. Kommittén berör i sin rapport kortfattat endast vissa frågor inom beskattningsområdet och har bilagt en promemoria angående lagstiftningskontrollen.

Utgående från kommittérapporten synes en politisk samsyn föreligga om att åtgärder borde vidtas för att för Ålands del införa differentierade indirekta skatter vilka huvudsakligen innefattar tjänstemomsen samt avvikelser inom företagsbeskattningen. Lundbergkommittén förväntar sig att justitieministeriet tillsätter en parlamentarisk kommitté med uppdrag att föreslå åtgärder på beskattningsområdet. Enligt vad nämnden inhämtat har landskapsstyrelsen inlett kontakter med justitieministeriet i syfte att komma vidare i denna fråga.

Behovet av förändringar i lagkontrollsystemet har redan delvis aktualiserats i och med Republikens presidents beslut den 13 oktober 1995 om att lagtingets beslut om ny landskapslag om rätt att utöva näring skall förfalla med hänvisning till att beslutet ansågs strida mot Ålandsprotokollet i Finlands anslutningsavtal med EU. Frågan om utsträckningen av presidentens vetorätt med hänvisning till internationella avtal som lagtinget bifallit har berörts i näringsutskottets betänkande nr 4/1995-96 och i lagutskottets betänkande nr 8/1995-96. De båda utskotten har uppmanat landskapsstyrelsen att i samråd med justitieministeriet utreda situationen, konsekvenserna av den samt fördelar och nackdelar med olika lösningar. Nämnden konstaterar sålunda att frågan om eventuella förändringar i systemet med lagstiftningskontrollen redan aktualiserats och har även erfärit att landskapsstyrelsen fört preliminära diskussioner med justitieministeriet också i denna fråga.

ÄRENDETS BEHANDLING

Nämnden har i ärendet hört lantrådet Roger Jansson, t.f. kanslichefen Peter Lindbäck, t.f. avdelningschefen Per Ekström och kanslinotarien Susanne Björkholm.

I ärendets avgörande behandling deltog nämndens ordförande, talman Ragnar Erlandsson samt medlemmarna vtmm Sune Eriksson och Söderholm samt ltlä Salmén och Sundback.

NÄMNDENS FÖRSLAG

Med hänvisning till det anförda föreslår nämnden

att Lagtinget meddelar
landskapsstyrelsen till kännedom vad
nämnden anført i yttrandet.

Mariehamn den 11 januari 1996

Ordförande

Ragnar Erlandsson

Sekreterare

Lars Ingmar Johansson